

Աշխարհագրություն

УДК 911.3.001

ԱԳՐՈՏՈՒՐԻԶՄԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀՀ-ՈՒՄ ՏՈՒՐԻԶՄԻ ԿԱՅՈՒՆ
ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆ

Հ. Ռ. ՍԱՅԱԳՅԱՆ*

ԵՊՀ սերվիսի ամբիոն, Հայաստան

Հոդվածում դիտարկվում են Հայաստանում ագրարային տուրիզմի զարգացման հնարավոր ուղիները: Դիտարկվում է արտասահմանյան երկրների փորձը, որը ցույց է տալիս այդ բնագավառի կարևորությունը սոցիալ-տարածքային խնդիրների լուծման հարցում: Գնահատվում է գյուղական տուրիզմի զարգացմանն ուղղված միջոցառումների հնարավոր սոցիալ-տնտեսական ազդեցությունը:

Keywords: development of agricultural tourism, sustained development, agricultural tourist complex, model of development of agricultural tourism.

Վերջին երեք տասնամյակների ընթացքում զբոսաշրջության այս ձևը՝ ագրոտուրիզմը բուռն զարգացում է ապրում ուրբանիզացման գործընթացին զուգընթաց: Դա բացատրվում է նրանով, որ քաղաքների, բնակչության աճի, կյանքի ռիթմի արագացման հետ մեկտեղ անհրաժեշտություն է առաջանում ժամանակ առ ժամանակ հաղորդակցվելու բնության, պարզ գյուղական կենցաղի և գյուղացիների հետ:

Ներկայումս ագրոտուրիզմը դարձել է ժամանակակից զբոսաշրջության կարևորագույն ձևերից մեկը, դիտարկենք “ագրոտուրիզմը” տերմինի տարբեր իմաստները:

Նեղ իմաստով՝ ագրոտուրիզմը (հովելությունը) տների վարձակալումն ու քաղաքաբնակ ընտանիքների հանգիստն է գյուղական վայրերում:

Լայն իմաստով՝ ագրոտուրիզմն իր մեջ ներառում է զբոսաշրջիկների համար բոլոր հնարավոր ժամանցային ձևերը գյուղական վայրերում, այսինքն՝ հանգստի հետ միաժամանակ զբոսաշրջիկներին հնարավորություն է ընձեռվում ծանոթանալ և մասնակցել մի շարք միջոցառումների, օրինակ՝ բերքահավաք, հողագործություն, ազգային տոներ, ծիսակատարություններ, զինեգործություն, ազգային կերակուրների պատրաստում, սպորտային խաղեր, ձկնորսություն և այլն:

Այս բնագավառում հաջողությունների են հասել՝ Գերմանիան, Ավստրիան, Իտալիան, Իսպանիան և այլ երկրներ: Եվրոպական երկրներում գյուղական

* E-mail: asya_68@mail.ru

զբոսաշրջությունը անցյալ դարի վերջին տասնամյակներից սկսած դարձել է տարածաշրջանային զարգացման քաղաքականության հիմքը: Յուրաքանչյուր երկիր բնագավառում հաջողության է հասնում յուրովի, կախված առկա առանձնահատկություններից: Օրինակ՝ Ֆինլանդիայում, գյուղերում վարձույթով տրվում են առանձնատներ և առաջարկվում են տարբեր տուրիստական ծառայություններ: Հունգարիայում “գյուղական տուրիզմ” այն տիպի զբոսաշրջությունն է, որ ներառում է կացարան ցածր գներով, ինչպես նաև զբոսաշրջիկներին տրվում հնարավորություն է գյուղատնտեսությամբ զբաղվելու: Հոլանդիայում գյուղական զբոսաշրջությունը կենտրոնացված է տեղական այն ծառայությունների վրա, որոնք կապված են հեծանվավազքի և ձիավազքի հետ: Հունաստանում այն հիմնականում կենտրոնացված է գյուղերում սենյակների վարձույթի վրա, որոնք հազեցած են ավանդական կահավորանքով [1]:

Հայաստանում նույնպես կան բոլոր նախադրյալները ագրոտուրիզմի զարգացման համար:

Հիմնվելով արտասահմանյան փորձի վրա կարելի է առանձնացնել գյուղական տուրիզմի զարգացման երկու մոդել [2].

1. գյուղական տուրիզմի զարգացումը հիմնված է փոքր ընտանեկան բիզնեսի վրա, որի հիմքում ընկած է պետական քաղաքականությունն ուղղված գյուղական բնակչության տեղափոխմանը ագրարային բնագավառից սպասարկման բնագավառ: Փոքր գյուղացիական տնտեսությունները հիմնականում իրենց ուժերով մեծ ռիսկի են դիմում զբաղվելով ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, ակնկալելով մեծ եկամուտ զբոսաշրջիկներից: Նրանք բախվում են բազմաթիվ խոչընդոտների և չեն կարողանում ինքնուրույն դիմագրավել: Ունենք համագործակցում են տուրօպերատորների և տուրգործակալների հետ, որոնք վաճառում են իրենց առաջարկած ծառայությունները: Սակայն առանց լուրջ ներդրումների՝ հիմնվելով միայն սեփական ֆինանսական միջոցների վրա, հնարավոր չէ բավարարել քաղաքաբնակ զբոսաշրջիկների պահանջումները գյուղում, որի արդյունքում պահանջարկը կմնա ցածր մակարդակում:

2. ագրոտուրիստական համալիրի ստեղծում, որը ներառում է գյուղական տուրիզմի զարգացմանը նպաստող բոլոր ռեսուրսները՝ մասնավոր հյուրատներ, էթնո-մշակութային կենտրոններ, էկոլոգիական և էսթետիկական տեսակետից բարենպաստ պայմաններ, զանազան առողջարար և մատչելի տեղական սննդամթերքի ձեռքբերում և այլն: Այստեղ կարևորվում են զբոսաշրջության զարգացման պետական քաղաքականությունն ու ներդրումային ծրագրերը:

Իրականում այս երկու մոդելներն իրար չեն հակասում և ապահովում են ագրոտուրիզմի զարգացման գործընթացը: Այսպես է իրագործվել ագրոտուրիզմի զարգացումն Արևելյան Եվրոպայի երկրներում, երբ 1970 թ.-ից պետությունները սկսեցին աջակցել գյուղական տուրիզմի զարգացմանը տնտեսապես հետամնաց տարածաշրջաններում, հետապնդելով տնտեսական և սոցիալական նպատակներ: Այս քաղաքականության հիմքում ընկած էր գյուղատնտեսական ապրանքների ցածր մրցունակությունը շուկաներում: Ագրոտուրիզմի զարգացումը հետամնաց շրջաններում հնարավորություն է տալիս ընդունել մեծաքանակ զբոսաշրջիկների, որի արդյունքում կրճատվում է գործազրկությունը, աճում են գյուղացիների եկամուտները, բարելավվում են

սոցիալական պայմանները: Այսպիսով, ագրոտորիզմը դիտարկվում է որպես՝ եկամտաբեր այլընտրանքային տնտեսական գործունեություն թույլ զարգացած շրջանների համար:

Գյուղական տուրիզմի զարգացման սկզբունքներն են [3].

- բնապահպանություն՝ մեկնաբանվում է որպես՝ բնական և սոցիալ-մշակութային միջավայրի պահպանում և վերականգնում եկամտաբեր զբոսաշրջային գործունեության պայմաններում;

- կայուն զարգացում՝ (sustainable development), որն արտահայտվում է զբոսաշրջության օպտիմալ աճի սահմաններով, որոնք չեն խաբխարում տվյալ տարածաշրջանի էկոհամակարգը;

- արդյունավետություն՝ որպես շուկայական մեխանիզմի հիմնական բաղադրիչ;

- տեղական իշխանությունների, բիզնեսի և տեղական համայնքների միջև համագործակցություն:

Գյուղական տուրիզմի զարգացման մոդելներն ապահովում են՝

- տնտեսական արդյունավետության բարձր ցուցանիշները միկրոմակարդակում (զբոսաշրջիկներին առաջարկված փաթեթներն ունեն համեմատաբար ցածր ինքնարժեք, հետևաբար իրացման դեպքում ապահովում են բարձր եկամուտ);

- տուրիստների բարձր մրցունակությունը գին-որակ համակարգում, (տեղավորման գինն ագրոբիզնեսում էապես ցածր է հյուրանոցային բիզնեսի գներից);

- կայուն և վճարունակ պահանջարկի բարձր մակարդակը ագրոտուրիզմի միջազգային շուկայում;

- անհատական, ընտանեկան և խմբային տուրիստների ձևավորումն ու իրացումը շուկայում:

Ագրոտուրիզմի կայուն զարգացման խնդիրները հնարավոր չէ օբյեկտիվ լուծել առանց սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի գնահատման:

Գյուղական տարածքների կայուն զարգացումը ապահովում է զբաղվածության աճ, գյուղերից արտագաղթի կրճատում, կյանքի որակի բարելավում, շրջակա միջավայրի պահպանում: Գյուղական շրջանների համալիր գնահատումը թույլ է տալիս համակարգել նպատակները, խնդիրները, կայուն զարգացման վրա ազդող գործոնները, կայունությունն ապահովող մեխանիզմները և գործիքները:

Կարելի է առանձնացնել գյուղական շրջանների կայուն զարգացման չորս փոխկապակցված բաղադրիչ՝ տնտեսական, սոցիալական, էկոլոգիական և ինստիտուցիոնալ, որոնք ձևավորում են կայունության չորս ուղղություն.

- տնտեսական կայունություն՝ արտահայտվում է տվյալ շրջանի գյուղատնտեսական զարգացումով, զբաղվածության աճով, գյուղացիների եկամուտների աճով և այլն;

- սոցիալական կայունություն՝ արտահայտվում է կյանքի որակի բարելավմամբ, սոցիալական ենթակառուցվածքների ստեղծմամբ և այլն;

- ինստիտուցիոնալ կայունություն՝ նշանակում է իրավական, ֆինանսական, կազմակերպական և այլ ենթակառուցվածքների զարգացում;

- էկոլոգիական կայունություն՝ արտահայտված է բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործմամբ, բնական միջավայրի պահպանմամբ:

Գյուղական տարածքների կայուն զարգացում

Սոցիալական	Տնտեսական	Ինստիտուցիոնալ	Էկոլոգիական
Նպատակը՝ գյուղական տարածքներում սոցիալ-տնտեսական զարգացման և էկոլոգիայի պահպանման բարենպաստ պայմանների ստեղծում, բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործում			
գյուղական բնակչության կյանքի որակի և մակարդակի բարձրացում	գյուղատնտեսության արդյունավետության բարձրացում, գյուղատնտեսության կայուն աճ	արդյունավետ կառավարման ապահովում, ենթակառուցվածքների կառավարում	շրջակա միջավայրի զարգացում, բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործում
Խնդիրները՝ կայուն զարգացման համար բավարար տնտեսական հիմքի ապահովում			
զբաղվածության և եկամուտների աճ, կյանքի պայմանների բարելավում	գյուղատնտեսության արդյունավետություն բարձրացման պայմանների ստեղծում	շուկայական ենթակառուցվածքների զարգացում, ֆինանսավարկային ռեսուրսների հասանելիություն	Էկոհամակարգի, բնական հուշարձանների վերականգնում և պահպանում
Գործոններ՝ նորարարական և ներդրումային ակտիվություն, մրցունակություն, ֆինանսական ապահովություն			
սոցիալական ենթակառուցվածք, աշխատանքային ռեսուրսներ, ժողովրդագրական իրավիճակ	մրցակցություն, գործունեության տեսակների և ձևերի բազմազանություն	տարածաշրջանների զարգացման ինստիտուցիոնալ կառուցվածք	Էկոլոգիական իրավիճակ
Մեխանիզմները՝ միջոցները, ձևերը, եղանակները, ուղղված սոցիալական, տնտեսական և էկոլոգիական բաղադրիչների փոխգործակցությունը			
պետություն–բնակչություն սոցիալական համագործակցությունը	ընդլայնված վերարտադրություն, դիվերսիֆիկացում, ինտեգրացում	գյուղական տարածքների զարգացման ծրագրերի մշակում և ներդրում	բնապահպանական գործունեության կազմակերպում
Զարգացման ցուցանիշներ			
Սոցիալական	Տնտեսական	Ինստիտուցիոնալ	Էկոլոգիական
Գործիքներ պետական իշխանության, համայնքային ինքնակառավարման մարմիններ			
Գյուղական տարածքների կայուն զարգացման կազմակերպատնտեսական մեխանիզմը			

Գյուղական տարածքների կայուն զարգացման կազմակերպատնտեսական համակարգը [4]:

Հայաստանն ունի բավարար հնարավորություններ ագրոտուրիզմի ոլորտում հաջողությունների հասնելու համար: Անհրաժեշտ պայմաններն են [5].

- որակյալ մասնագիտացված տուրարտադրանքի առաջարկ;
- ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառում տուրարտադրանքի առաջխաղացման գործընթացում;
- ինտերակտիվ ագրոտուրիստական էլեկտրոնային էջերի ստեղծում;
- պետական ծրագրեր, ուղղված տարածաշրջաններում ագրոտուրիզմի զարգացմանը;
- պետական աջակցություն, դրոսցիաներ համայնքային բյուջեներին, ուղղված ագրոտուրիզմի զարգացմանը;

- ագրոտուրիզմի զարգացման համար արտոնյալ պայմաններով վարկերի տրամադրում գյուղացիներին, համայնքներին;
- պետական ծրագրեր, ուղղված տարածաշրջաններում շրջակա միջավայրի բարելավմանը, ճանապարհաշինությանը, ջրամատակարարմանը և այլն;
- ագրոտուրիզմով զբաղվող սուբյեկտներին համախմբող ոչ առևտրային միությունների ստեղծում;
- ակտիվ գովազդային գործունեություն թե՛ երկրի ներսում և, թե՛ արտասահմանում;
- ակտիվ համագործակցություն տուրօպերատորների և տուրգործակալների հետ;
- գյուղական շրջաններում ագրոտուրիզմի զարգացման հետ կապված կրթական ծրագրեր:

Այսպիսով, գյուղական տուրիզմի կայուն զարգացման համար անհրաժեշտ է ապահովել սոցիալ-տնտեսական, ինստիտուցիոնալ և էկոլոգիական բաղադրիչները: Սա բարդ, ծախսատար և մեծ ջանքեր պահանջող գործընթաց է, քանի որ ՀՀ գյուղական համայնքները գտնվում են ծանր պայմաններում՝ անբավարար դեմոգրաֆիկ իրավիճակ, արտագաղթ, կյանքի որակի ցածր մակարդակ, բնական ռեսուրսների ոչ լիարժեք օգտագործում: Ջրոսաշրջության այլ ձևերի համեմատ՝ ագրոտուրիզմն ունի մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք նպաստում են այս ձևի արագ զարգացմանը: Դրանք են [6].

- ագրոտուրիզմը մատչելի է բնակչության գրեթե բոլոր խավերի համար, քանի որ տուրիզմի այլ ձևերի հետ համեմատ քիչ ծախսատար է և ձևավորված զների պայմաններում հանգիստը գյուղական վայրերում բավականին մատչելի է;

- ագրոտուրիզմը հիմնականում ընտանեկան տուրիզմ է: Ընտանիքները մասնակցում են գյուղատնտեսական աշխատանքներին, հաղորդակցվում են գյուղացիների հետ, մասնակցում են ավանդական տոներին, միջոցառումներին:

- ագրոտուրիզմի կազմակերպումը մեծածավալ ներդրումներ չի պահանջում: Որպես՝ ներդրող հիմնականում հանդես են գալիս գյուղացիները, որոնք սեփական միջոցներով փորձում են ստեղծել ագրոտուրիզմի զարգացման համար համապատասխան պայմաններ:

- Ագրոտուրիզմի զարգացումը նպաստում է նաև գյուղական կյանքի աշխուժացմանը, ենթակառուցվածքների զարգացմանը:

Ստացվել է՝ 19.02.2015

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1. <http://www.kaicc.ru/content/agroturizm-v-evrope>
2. **Здоров А.Б.** Экономические аспекты аграрного туризма. В кн.: Экономика туризма. М.: Финансы и статистика, 2001.
3. **Биржаков М.Б.** Специальные виды туризма. СПб., 2011.
4. **Лашенко Н.С.** Современная концепция функционирования агротуристического сектора: анализ существующего международного опыта агротуризма и возможность его применения в малых городах России.
<http://www.rustowns.com/print.php?id=003043111373.0x01graphic>
5. www.mta.gov.am
6. <http://www.tavush.agro.am/>

А. Р. САЯДЯН

АГРОТУРИЗМ КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ
ТУРИЗМА В АРМЕНИИ

Резюме

В статье рассматриваются возможные меры по развитию аграрного туризма в Армении. Анализируется опыт зарубежных стран, показывающий важность этой сферы для решения социальных и территориальных вопросов. Оценивается возможный социально-экономический эффект от реализации мероприятий по развитию сельского туризма в Армении.

A. R. SAYADYAN

AGRICULTURAL TOURISM AS ONE OF THE WAYS OF
DEVELOPING TOURISM IN ARMENIA

Summary

The article examines possible ways of developing agricultural tourism in Armenia. Analysing the experience of foreign countries, shows the importance of this sphere in the solution of social and territorial problems. The possible socio-economic effect of developing of agricultural tourism in Armenia is evaluated.